

**Een archeologisch booronderzoek voor
het plangebied Garreweesterweg 11 te
Appingedam, gemeente Appingedam
(Gr.)**

A. Ufkes

ArcheoSupport-Rapport 2017-6

Groningen
2017
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch booronderzoek voor het plangebied
Garweersterweg 11 te Appingedam, gemeente Appingedam (Gr.)

ArcheoSupport-Rapport 2017-6
ArcheoSupport-Projectcode 2017/015

Tekst

A. Ufkes

Afbeeldingen

S.J. Tuinstra & A. Ufkes

Redactie

A. Ufkes

Beheer en plaats van documentatie

ArcheoSupport bv

definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ArcheoSupport bv

Postbus 41091

9701 CB Groningen

www.archeosupport.nl

ISSN 1574-6887

Groningen, 2017

Een recente lijst van de ArcheoSupport-Rapporten is te vinden op www.archeosupport.nl

Inhoud

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding tot het onderzoek	4
1.2	Kwaliteitsborging	4
1.3	Huidige en toekomstige situatie op de onderzoekslocatie	4
1.4	Doel van het onderzoek	5
1.5	Werkwijze Inventariserend veldonderzoek	6
2	Samenvatting resultaten bureauonderzoek	8
3	Resultaten verkennend inventariserend veldonderzoek	10
3.1	Natuurlijke bodemopbouw	10
3.2	Archeologische indicatoren	11
4	Conclusies en aanbevelingen	14

Projectgegevens

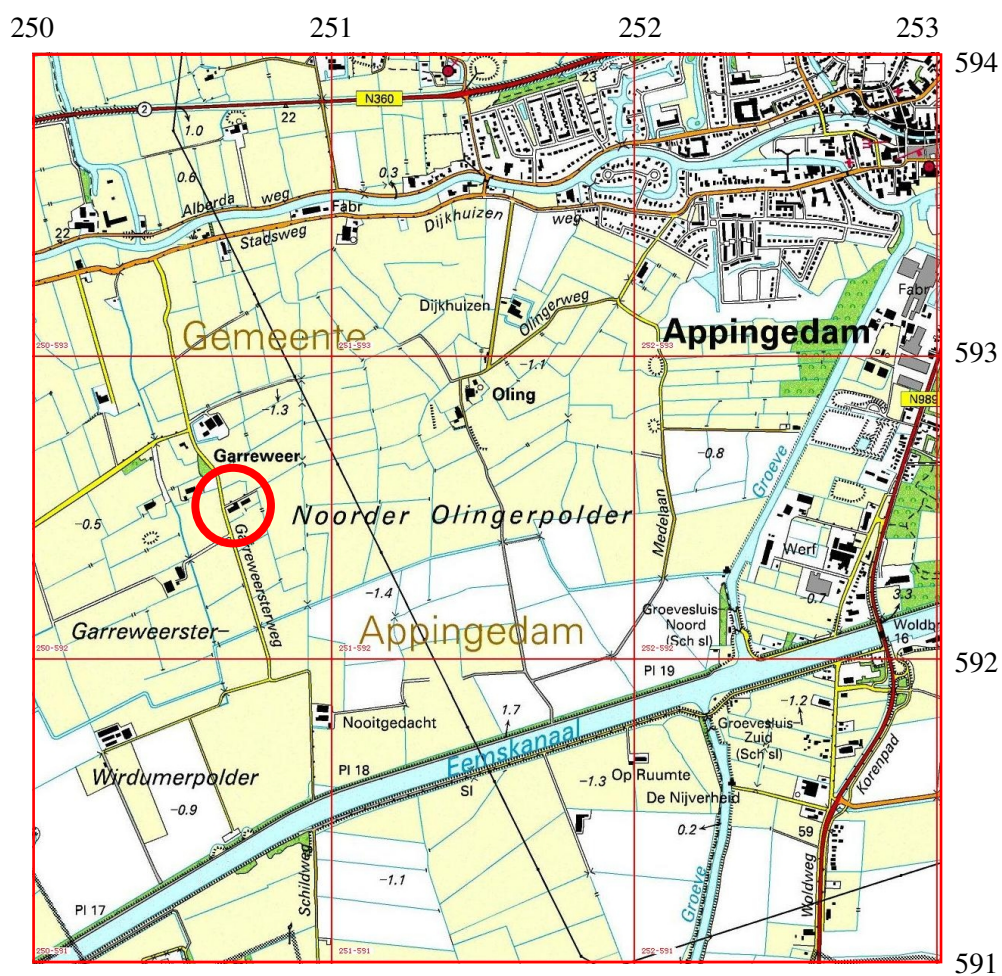
Projectnaam	Garreweesterweg Appingedam
Projectcode	2017/015
Type onderzoek	Verkennd booronderzoek
OM-nummer	4042672100
Status	Definitief
Projectleider	mevr. drs. A. Ufkes
Contact	06-29060092, aufkes@archeosupport.nl
Opdrachtgever	Ir. K. Ubels, ku@karla-ubels.nl
Contact	buro de rooy, bouwkundig adviesbureau, Jasper de Rooy 06-22575074, j.de.rooy@buroderooy.nl
Bevoegde overheid	Gemeente Appingedam
Contact	Gemeente Appingedam, R. Grössl
Toetsing	Gemeente Appingedam, R. Grössl
Contact	0596-691127, R.Grossl@appingedam.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Garreweesterweg 11
Plaats	Appingedam
Gemeente	Appingedam
Provincie	Groningen
Kaartblad	07F
Centrum-coördinaat	250.709/592.550
Landoppervlak	ca. 250 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Zeeklei
Geomorfologie	Getij-afzettingenvlakte met geringe inversiewelving
Bodem	Getijde-afzettingen
Huidig landgebruik	Verhard t.b.v. stalling voor landbouwwerktuigen
Archeologische waarden	Er zijn archeologische waarden in de omgeving van de onderzoekslocatie
Historische waarden	Niet van toepassing
Archeologische verwachting	Mogelijk bewoningssporen uit de periode Prehistorie tot en met de Nieuwe Tijd
Aanbeveling	Geadviseerd is om geen vervolgonderzoek uit te voeren.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (rood omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Ir. K. Ubels, Scharmer, heeft ArcheoSupport uit Groningen een verkennend booronderzoek uitgevoerd op de locatie Garreweesterweg 11 te Appingedam, gemeente Appingedam. De aanleiding voor dit onderzoek is het feit dat op het plangebied een kapschuur zal worden gerealiseerd. Bij de bouw van deze kapschuur kunnen de eventueel in de bodem aanwezige archeologische waarden worden aangetast. De bodemverstoring zal uitsluitend plaatsvinden ter hoogte van de fundering van de kapschuur. Ter hoogte van de lange zijdes van de kapschuur zullen aan weerszijden zes betonnen stiepen worden geplaatst met afmetingen van 1,0×1,0×0,60 meter. Voor het overige worden er geen graafwerkzaamheden verricht op het reeds – met gebroken asfalt – verharde terrein. De bodemverstoring bedraagt derhalve in totaal 12 m² en de verstoringsdiepte bedraagt 0,60 meter.

Voorafgaand aan het verkennend booronderzoek is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd door Libau, Groningen (Van der Velde 2017). Dit bureauonderzoek is uitgevoerd in 2017 en de resultaten hiervan worden in paragraaf 2 kort samengevat. Een van de aanbevelingen van het bureauonderzoek luidde om een viertal verkennende boringen te plaatsen op het plangebied, om inzicht te verkrijgen in de bodemopbouw en de mate van intactheid van het potentiële bodemarchief.

Het verkennend booronderzoek heeft plaatsgevonden in april 2017. Dit onderzoek is uitgevoerd door drs. S.J. Tuinstra en mevr. drs. A. Ufkes, beide senior KNA archeoloog van ArcheoSupport.

1.2 Kwaliteitsborging

ArcheoSupport beschikt over een eigen opgravingsvergunning, afgegeven namens het Ministerie van OC&W door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Vanwege de invoering van de nieuwe Erfgoedwet gaat vanaf uiterlijk 1 juli 2017 ArcheoSupport haar archeologisch onderzoek uitvoeren op basis van certificering volgens de BRL SIKB 4000. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld zijn in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0) die onderdeel uitmaakt van de BRL SIKB 4000.¹

1.3 Huidige en toekomstige situatie op de onderzoekslocatie

De onderzoekslocatie ligt aan de Garreweesterweg 11 te Appingedam. De ligging van het plangebied is weergegeven in afbeelding 1. Op het moment van het veldwerk was het terrein verhard met gebroken asfalt (afb. 2).

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

Afbeelding 2. Overzicht van de onderzoekslocatie, foto richting noord. Foto: A. Ufkes.

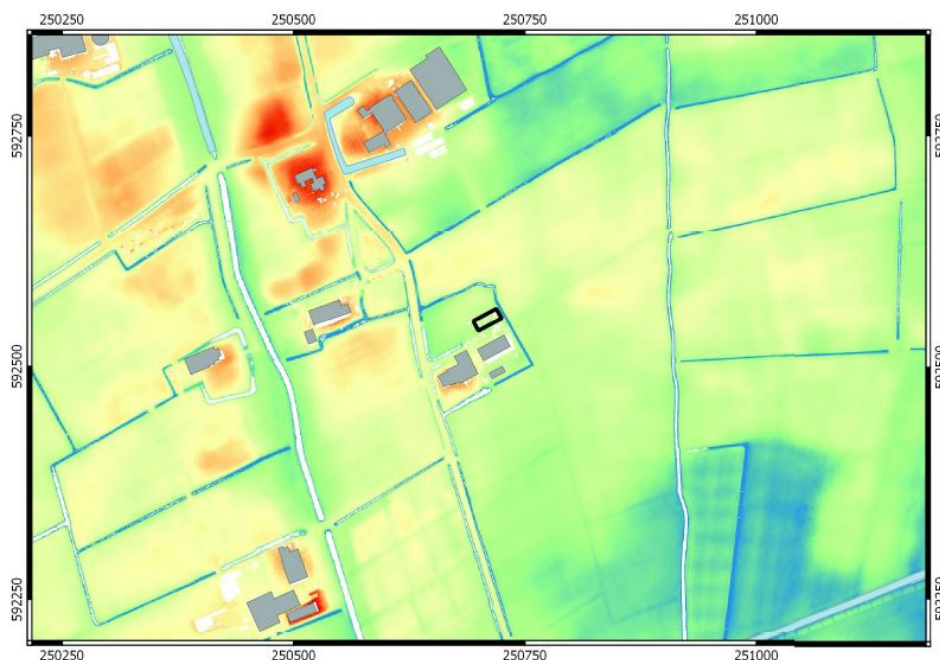
Op het moment van de rapportage van het bureauonderzoek, was de wijze van fundering van de kapschuur nog niet bekend. Er werd een verstoringsdiepte van 0,80 meter –maaiveld verondersteld (Van der Velde 2017, p. 1). Voorafgaand aan het verkennend booronderzoek was inmiddels de constructiewijze voor de nieuw te realiseren kapschuur bekend (afb. 8). Deze wordt gerealiseerd direct ten noorden, en parallel aan de huidige kapschuur. De afmetingen van deze kapschuur bedragen 10×25 meter.

Op het Actueel Hoogtebestand Nederland is te zien dat de hoogte van het maaiveld richting het Damsterdiep oploopt tot circa 0,30 m +NAP. Ten zuiden en oosten van het plangebied loopt het maaiveld af tot circa 2,0 m –NAP. Ook de wierden ten noorden en verder oostelijk van het plangebied zijn goed herkenbaar als hoogten in het landschap. Op afbeelding 3 is te zien dat ter plaatse van de boerderij van Garreweesterweg 11 zich een huiswierde bevindt. Het plangebied en de schuur ten zuiden van het plangebied bevinden zich volgens de AHN niet op deze huiswierde. Het perceel waarbinnen het plangebied is gelegen, ligt zelfs relatief laag. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van het plangebied is circa 1,0 m –NAP (zie afb. 3).

1.4 Doel van het onderzoek

Bureauonderzoek

Doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te ver-

Afbeelding 3. Detail van de AHN, de onderzoekslocatie is aangeven met een zwarte rechthoek. Bron: Van der Velde 2017.

wachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden. Zoals gezegd is het bureauonderzoek uitgevoerd door Libau (Van der Velde 2017).

Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureauonderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.5 Werkwijze Inventariserend veldonderzoek

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend onderzoek, waarbij het onderzoek zich primair heeft gericht op het onderzoeken van de mate van intactheid van het bodemarchief en het aantonen van eventuele archeologische indicatoren.

Afbeelding 4. Het graven van een kijkgaatje ter hoogte van boorpunt 3, foto richting noordwest. Foto: A. Ufkes.

Er is echter niet geboord met een edelman met een diameter van 7 cm of met een guts met een diameter van 3 cm, zoals doorgaans gebruikelijk is. In dit specifieke geval bleek de onderzoekslocatie geheel te zijn verhard met een dikke laag gebroken asfalt. De eigenaar van het terrein, dhr. J. Rijzenga, beschikte over een minikraan met een platte bak met een breedte van 20 cm. Met behulp van deze minikraan zijn door dhr. J. Rijzenga, op aanwijzing van KNA-senior archeoloog S.J. Tuinstra, kleine kijkgaatjes gegraven op de vier geplande hoeken (afb. 4). De kopse kant van deze kijkgaatjes zijn handmatig bijgestoken, zodat een goed leesbaar profiel ontstond. Hierdoor kon een zeer nauwkeurig beeld worden verkregen over de bodemopbouw ter plaatse, terwijl de verstoring van dit onderzoek tot een minimum beperkt bleef. De vrijgekomen grond is in het veld doorbrokkeld en doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

Voorafgaand aan het veldwerk is een boorpuntenkaart vervaardigd waarbij de positie van de boringen verspreid over het plangebied zijn geplaatst om zo tot een goed inzicht van de bodemopbouw te komen. De positie van de boringen is ingemeten met behulp van meetlinten. De bodemopbouw is beschreven volgens de Archeologische Boorbeschrijvingsmethode ASB (Bosch 2005).

Afbeelding 5. Detail uit de Grote historische topografische atlas Groningen (1900–1930, verkenning 1905). De ligging van het plangebied is aangeduid met een gele cirkel. Bron: Van der Velde 2017, fig. 4.

2 Samenvatting resultaten bureauonderzoek

Het plangebied ligt nabij Garreweer, ten westen van de stad Appingedam en is gelegen op een inversiewelving. Op deze inversiewelving zijn verschillende (huis-)wierden aangelegd die voornamelijk uit de IJzertijd dateren. Zo is de boerderij Garreweesterweg 11 gelegen op een huiswierde. Deze dateert echter uit de Middeleeuwen. Direct ten oosten van het plangebied ligt een terrein met resten van een huiswierde uit de IJzertijd. Volgens de beleidsadvieskaart van de gemeente Appingedam ligt het plangebied in een gebied met een hoge archeologische verwachting. Tevens zou het plangebied zich volgens de beleidsadvieskaart bevinden op de huiswierde van de boerderij Garreweesterweg 11.

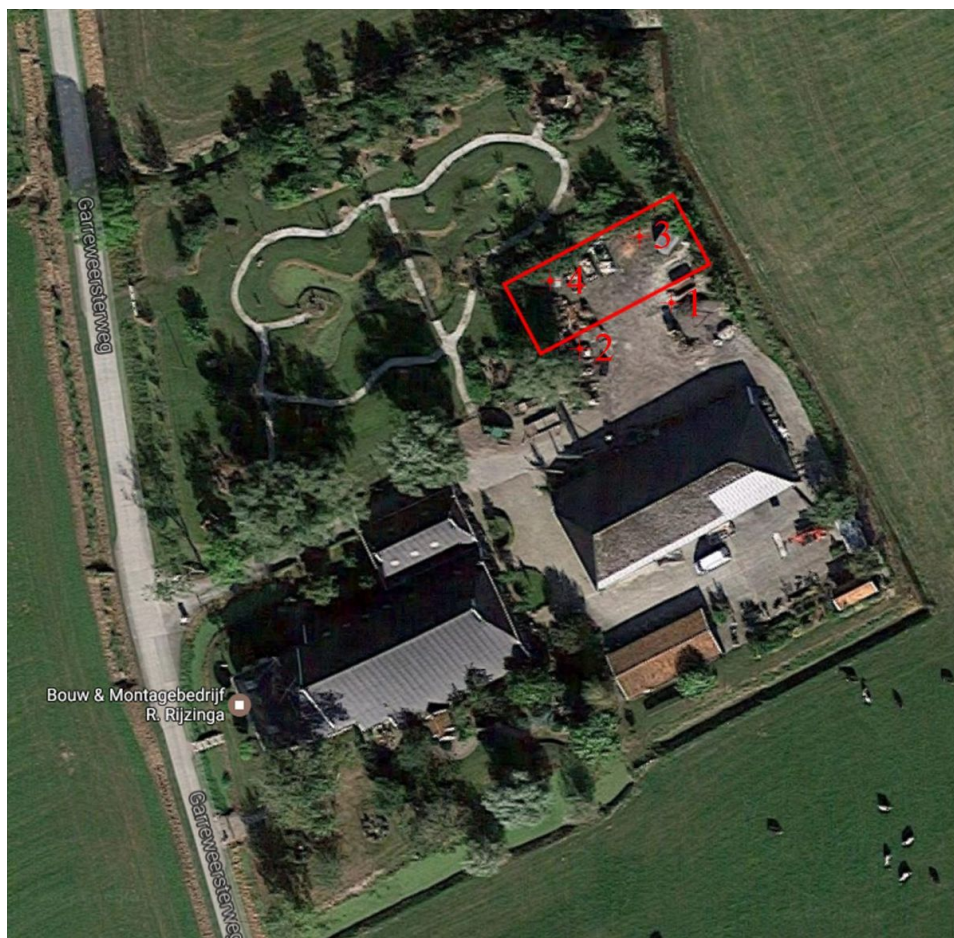
Op het Actuele Hoogtebestand Nederland (AHN) is echter geen verhoging zichtbaar ter plaatse van het plangebied. Mocht het plangebied in het verleden op een verhoging gelegen hebben, dan zou deze, zoals zichtbaar op de topografische atlas van Groningen ±1900–1930 (deels) afgegraven kunnen zijn (afb. 5).

Het plangebied is niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart (AMK). Evenmin zijn er vondsten bekend uit het plangebied, althans geen waarnemingen die zijn geregistreerd in de archeologische database Archis. In de directe omgeving van het plangebied zijn wel meerdere AMK-terreinen bekend. Dit betreft voornamelijk (huis-)wierden, waarvan de bewoning dateert uit de IJzertijd of de Middeleeuwen.

De aanbeveling uit het bureauonderzoek luidt als volgt (Van der Velde 2017, p. 4):

Gezien het onduidelijk is of in het plangebied nog resten van een wierde aanwezig zijn, dient in het plangebied een verkennend boor-

onderzoek plaats te vinden om hier duidelijkheid in te verschaffen. Gezien het oppervlak van het plangebied dienen gelijkmatig verspreid over het plangebied vier boringen te worden gezet. Het booronderzoek dient om inzicht te krijgen in de bodemgesteldheid ter plaatse en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Afbeelding 6. De boorpunten aangegeven op een luchtfoto van het plangebied.
Bron: Google earth, bewerking: S.J. Tuinstra.

3 Resultaten verkennend inventariserend veldonderzoek

Tijdens het inventariserend veldonderzoek zijn binnen het plangebied 4 (vier) locaties onderzocht, op de vier hoekpunten van het plangebied, immers er zal geen bodemverstoring plaatsvinden binnen de nieuw te bouwen kapschuur. De locatie van deze punten is weergegeven op afbeelding 6. De onderzochte locaties bevinden zich respectievelijk in het zuidoosten (nr. 1), het zuidwesten (nr. 2), het noordoosten (nr. 3) en het noordwesten (nr. 4) van het plangebied. De boorstaten zijn weergegeven in afbeelding 9 op pag. 17.

3.1 Natuurlijke bodemopbouw

Volgens de bodemkaart zou het plangebied liggen op knippoldervaaggronden met zavel en lichte klei (code kMn63C). Ten oosten, zuiden en verder ten westen van het plangebied komen knippoldervaaggronden met zware klei voor (code kMn48C).

Iets verder ten noorden van het plangebied komen kalkrijke nesvaaggronden voor met klei (Mo80A). Ook volgens de bodemkaart liggen rondom het plangebied verscheidene wierden. Het plangebied is volgens de fysisch geografische kaart gelegen op een geringe inversiewelving (code Mv6). Het omliggende gebied bestaat uit een vlakke getij-afzettingenvlakte (code Mv2) (Van der Velde 2017).

De natuurlijke ondergrond, zoals deze onderin de kijkgaatjes is waargenomen, bestaat uit blauwgrijze zeeklei. Dit betreft nagenoeg pure klei, de fractie silt of zand is verwaarloosbaar. Dit komt overeen met de categorie knippoldervaaggronden met zware klei, code kMn48C. Er zijn geen duidelijke aanwijzingen dat op de onderzoekslocatie sprake is van inversiewelvingen. Er zouden dan minerale componenten met een grotere korrelgrootte in de klei verwacht mogen worden. Overigens moet worden benadrukt dat er tot maximaal 0,20 meter in de natuurlijke ondergrond is onderzocht.

3.2 Archeologische indicatoren

Kijkgat 1

Ter hoogte van het kijkgaatje nr. 1 zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen in de vorm van archeologisch vondstmateriaal zoals aardewerkfragmenten, bot, bewerkt vuur- of natuursteen, houtskool en dergelijke. Evenmin zijn hier archeologische indicatoren in de bodem aangetroffen zoals een opvallende aanrijking met fosfaat of humus. Op een diepte van 0,60–0,90 meter –maaiveld is echter een pakket aanwezig dat bestaat uit zwak zandige klei dat iets doorworteld is. De kleur is grijs tot donkergrijs gemeleerd. Dit duidt erop dat hier sprake zou kunnen zijn van een restant van een wierdezool, echter concrete archeologische indicatoren ontbreken hier (afb. 7, links).

Kijkgat 2

Kijkgat 2, gegraven in het zuidwesten van het plangebied, bleek ongelukkigerwijs precies gesitueerd te zijn in een recente kabelsleuf. De bodemopbouw is hier tot op een diepte van minimaal 0,90 meter –maaiveld verstoord. Op deze locatie is de bodemopbouw wel beschreven, maar niet gefotografeerd.

Kijkgat 3

Kijkgat 3 laat een meer duidelijk beeld zien. Onder de verharding van gebroken puin en opgebracht zand met baksteenpuin bevindt zich een donkergrijs kleipakket, met iets humus-aanrijking. Dit zou geïnterpreteerd kunnen worden als een oud oppervlak. Hieronder zit bruingrijze klei met mest. Dit kan als ophogingspakket worden beschouwd, en kan worden gezien als een restant van een wierdezool. Onder dit ophogingspakket bevindt zich een matig humeuze laag, dat wellicht eveneens als antropogeen moet worden beschouwd. De natuurlijke ondergrond bestaat uit blauwgrijze klei (afb. 7, midden).

Kijkgat 4

Onder de recente verharding ter hoogte van kijkgat 4 bevindt zich een dun pakket zwak zandige klei met iets ijzerconcreties. Hieronder bevindt zich een antropogeen

pakket dat als ophogingspakket kan worden gezien. Dit kan worden geïnterpreteerd als een restant van een wierdezool. De oorspronkelijke wierde is aangelegd op natuurlijke, blauwgrijze zeeklei (afb. 7, rechts).

Afbeelding 7. Profielen van de kijkgaatjes, van links naar rechts de nummers 1, 3 en 4. Foto: S.J. Tuinstra.

4 Conclusies en aanbevelingen

Op basis van het bureauonderzoek is geconcludeerd dat ter plaatse van de toekomstige kapschuur aan de Garreweesterweg 11 te Appingedam er mogelijk sprake kan zijn van archeologische waarden. Volgens de beleidsadvieskaart van de Gemeente Appingedam bevindt de onderzoekslocatie zich in een gebied met een hoge archeologische verwachting. Tevens zou het plangebied zich bevinden op de huiswiede van de boerderij Garreweesterweg 11. Op het Actuele Hoogtebestand Nederland is echter geen verhoging zichtbaar. Dit zou kunnen betekenen dat de wierde (deels) is afgegraven. Het plangebied staat niet geregistreerd op de Archeologische Monumentenkaart. Op basis van het bureauonderzoek kon geen uitsluitsel worden verkregen of er al dan niet nog resten van een wierde aanwezig zijn. Daarom is geadviseerd om een verkennend booronderzoek uit te voeren.

Het verkennend onderzoek heeft plaatsgevonden in de vorm van het graven van smalle kijkgaatjes, tot ca. 0,20 m in de natuurlijke ondergrond. Dit veldonderzoek heeft aangetoond dat de natuurlijke ondergrond van het plangebied bestaat uit blauwgrijze zeeklei. Hierop bevindt zich een restant van een wierdezool. Bij kijkgat 1 ligt het antropogene pakket tussen 0,60–0,90 meter –maaiveld, bij kijkgat 3 tussen 0,65–0,85 meter –maaiveld en bij kijkgat 4 tussen 0,52–0,72 meter –maaiveld. In géén van de kijkgaatjes zijn concrete archeologische indicatoren aangetroffen in de vorm van aardewerk, botmateriaal, houtskool en dergelijke.

Ten behoeve van de bouw van de kapschuur worden aan de beide lange zijden een zestal stiepen ingegraven, met afmetingen van 1 × 1 meter, die 0,60 meter diep worden ingegraven. Gezien het feit dat de kapschuur zal worden benut voor het stallen van voertuigen en gereedschappen, blijft voor het overige de bestaande verharding intact. De verstoring bedraagt derhalve 12m², iets minder dan 5% van het totale plangebied, en de verstoringsdiepte reikt nauwelijks tot niet in het archeologische niveau. Daarom wordt geadviseerd om de onderzoekslocatie vrij te geven voor de voorgenomen bouwwerkzaamheden.

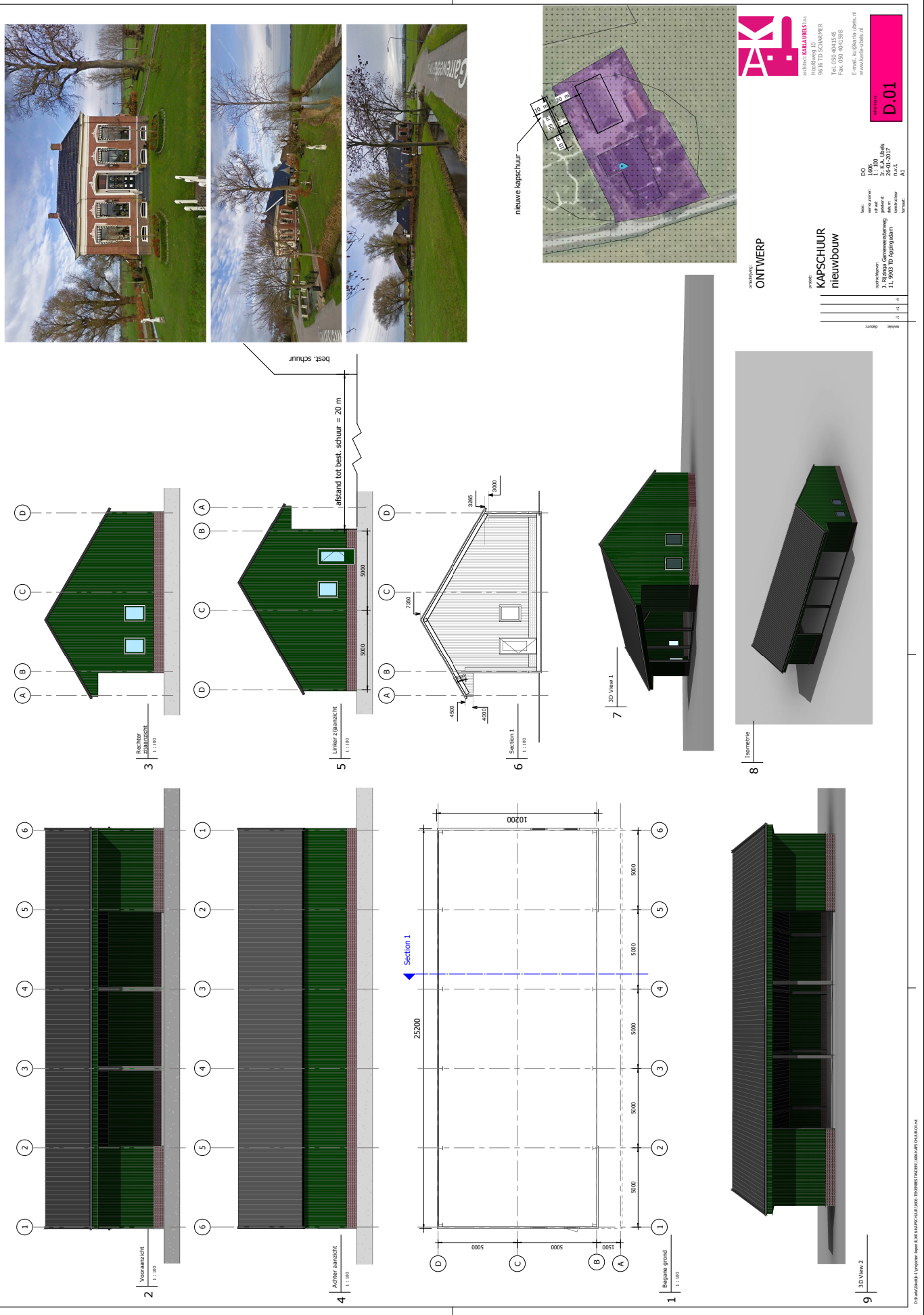
Het is aan de bevoegde overheid, de gemeente Appingedam, om op basis van deze rapportage een selectiebesluit te nemen. Mocht de onderzoekslocatie inderdaad worden vrijgegeven, dan blijft de archeologische meldingsplicht conform art. 53 en 54 van de Monumentenwet sowieso bestaan. Als er tijdens graafwerkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, dan dient dit onverwijld aan de bevoegde overheid te worden gemeld. De bevoegde overheid neemt vervolgens een besluit hoe om te gaan met de archeologische resten.

Het conceptrapport is, namens de Gemeente Appingedam, te weten dhr. R. Grössl, beoordeeld door Libau, in de persoon van I. van der Velde, MA. De aanmerkingen op het conceptrapport zijn ontvangen op 5 juli 2017 en zijn alle verwerkt. Deze rapportage betreft derhalve de definitieve versie.

Literatuur

Bosch, J.H.A., 2005. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode, versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).

Velde, I. van der, 2017. *Garreweesterweg 11 te Appingedam, gemeente Appingedam. Een archeologisch bureauonderzoek*. Groningen (Libau rapport 17-29).

Afbeelding 8. Bouwtekening van de nieuwe kapschuur. Bron: K. Ubels, Scharmer.

nr	diepte - mv	lithologie	kleur	grens	interpretatie	inclusies	opmerkingen
1	0,30	nvt	zw	scherp	opgebracht		gebroken asfalt
	0,60	Kz1	li gr	scherp	geroerd		puinspikkels
	0,90	Kz1	gr / do gr	scherp	restant terpzool	PI 1	gemeleerde donkergrijze/grijze klei
	1,15	Kz1	bl gr	gestaakt	natuurlijke zeeklei		
2	0,50	nvt	zw	scherp	opgebracht		gebroken asfalt, puin
	0,90	Kz1	do gr	gestaakt	geroerd		blijkt kabelsleuf te zijn
3	0,60	nvt	zw	scherp	opgebracht		gebroken asfalt
	0,65	Kz1	do gr	scherp		H 1	iets humeus
	0,75	Kz1	br gr	scherp	restant terpzool	H 2	mest en iets baksteenpuin
	0,85	Kz1	do gr	scherp	restant terpzool	H2	matig humeus
	1,05	Kz1	bl gr	gestaakt	natuurlijke zeeklei		
4	0,40	nvt	zw	scherp	opgebracht		gebroken asfalt
	0,52	Kz1	li br gr	scherp		Fe 1	iets ijzerconcreties
	0,72	Kz1	bl gr	scherp	restant terpzool	Fe 1	iets ijzerconcreties
	0,90	Kz1	br gr	scherp	restant terpzool	H1	iets humeus
	1,00	Kz1	bl gr	gestaakt	natuurlijke zeeklei		

Afbeelding 9. Bodemopbouw Garreweesterweg 11, Appingedam, gemeente Appingedam (Gr.)